

Ганна Сидорівна Стоянович

нар. 15 березня 1932 р., Ковель

Ганну Стоянович урятував від смерті український поліцейський з її рідного села. Її розповідь дає уявлення про тодішнє самоусвідомлення українських ромів та їхні взаємини з місцевим населенням. Ганна називає свою сім'ю «сільськими циганами». Взимку батько працював ковалем у селі, а влітку вони їздили групами до 20 сімей.

...16 квітня юденрату [керівництву єврейського гетто] наказали надати на завтра 30 сильних чоловіків із лопатами. Цей наказ одразу спричинив панику. Чому раптом з лопатами?

О п'ятій ранку вахмайстер у гестапівській унiformі і десять поліцейських забрали 30 чоловіків. Вони пішли до пагорбу поблизу цегляного заводу. Біля заводу відчора чекали вози з циганами. Через деякий час ми почули постріли й дикий крик. Крики стихли, але було чути постріли. До гетто повернувся Моше Шварц. Він був дуже наляканій і сказав: «Я прийшов за ще 10 чоловіками – допомогти поховати вбитих циган». Опівдні весь загін повернувся: брудні, в слузозах та дуже змушені.

Сильні чоловіки, повернувшись після цієї бійні, розказали про 114 циган. Німці зібрали їх по навколоїших селах і привезли до схилу пагорба. Вони пообіцяли, що дадуть їжу, прихисток і землю. Циганам сказали, що відтепер вони будуть осілими, тож їм не доведеться жебрати по селах, шукаючи їжу. Поліцейські розповіли, що цигани танцювали від щастя, співали та грали на скрипках усю ніч разом із святково одягненими дітьми.

Зранку, коли прибула поліція, цигани ще спали. Їх швидко розбудити й наказали вишикуватися біля пагорба. Коли вони вже всі стояли, командувач української поліції зробив вигляд, що йде до вахмайстера передавати командування, але тільки-но він відійшов достатньо далеко, вахмайстер та інші заховані поліцейські відкрили вогонь. Цигани не могли втекти – вони стояли фактично під стіною. Малі діти ховалися під мамині спідниці й так гинули. Убивці перестріляли немовлят, йдучи від колиски до колиски. Одразу після різанини поліцейські оглянули тіла – шукали коштовності. «Ми, – закінчили чоловіки, – викопали глибокі ями, зібрали тіла та поховали їх у масовій могилі. Дехто з них був ще живий».

Жахливі події і страхітлива доля циган викликала у мешканців гетто безумний відчай...

Джерело: Дімент, Майкл. Самотній вигнанець. Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах. Київ, 2016.

Коли увійшли німці, їздило нас 20 возів. І коли ми стали, батько почув, що циганов б'ють. Батько сказав нам: «Діти, якщо ми доберемся до нашого села, то останемся живими». Там ми мали хату й садок.

Інші цигани зосталися, багато хто з них загинув, у тім числі і батькова сестра. А нас недалеко від містечка Несухоїжі затримали німці. Вони повели нас на таку обгорожену територію, з викопаною ямою. Там убивали євреїв, циган і поляків. Люди називали це «гетто».

Там я побачила на свої очі, як німець вбив дитину, годів три. Пулью не били, а тако взяли за ноги і об стовп. Взяли і кинули в яму. Там така яма викопана була. Скільки євреїв, скільки циган, скілько всіх...

Там був один міліціонер [місцевий поліцейський] з нашого села. Ми знали його і він, звичайно, не міг не знати, що ми цигани. Мою бабусю взяли за жінку українець, вони були сусіди.

У селі нас багацько було, хат з десять циганських. Було даже так, що батько циган, мати – мужичка. Сільські люди, не цигани. А тепер українці кажуть. Так бралися. У мене в самої невістка – українка.

А міліція підходить до німця, который межи ними главний, і каже, що то з нашого села. То не цигани. Але ж німець бачить, що цигани. Бо ще по коневі поплескав: «гут-гут, цигане!»

Міліціонер сказав до моого батька: «Я тебе, Сидір, самого не пущу, бо тебе знов вернуть». Він мав на увазі, що через кілометр нас можуть знов спинити та назад привезти.

Ми там пробули всього кілька годин. Поскладали назад свої речі, які німці всі перетрусили, сіли і поїхали у своє рідне село Сошичне. Отак ми всі й осталися живі.

«Бандери» нас не зачіпали, і совети не зачіпали. Деколи прийдуть, щось візьмуть. Ми тримали свині. Їсти ж їм-то треба.

Згодом німці оточили село і все відібрали. Хто міг, утік до лісу. Там ми жили довгий час у землянках. Була осінь, холодно, вже й сніг пролітав. Уночі ми прокрадалися у село і брали картоплю з погреба, а як не було, то йшли просити по хатах.

Ми повернулись назад у своє село лише тоді, як [радянські] партизани німців прогнали.

У своєму оповіданні Ганна Стоянович пригадує гетто, в'язнями якого були євреї й роми. Південніше, у містечку Локачі, також було єврейське гетто. Один з його бранців Мехель Дімент, якому пощастило вижити, пізніше у спогадах писав, як єврейських мешканців гетто змусили закопати понад сто ромів, яких розстріляли німці. Цей унікальний фрагмент представляє погляд однієї групи жертв Голокосту на трагічну долю другої групи.

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

МАЙКЛ ДІМЕНТ
за редакцією
ШМУЕЛЯ ЯГЛОМА
(ДІМЕНТА)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотній вигнанець

Щоденник про Свинюхи та гетто в Локачах

Майкл Дімент

за редакцією

Шмуеля Яглома

(Дімента)

Самотн